

**KRAJOWY MECHANIZM PREWENCJI (TORTUR) SPOTKANIE REGIONALNE W OLSZTYNIE,
6 GRUDNIA 2016 R. - JAKIE PROBLEMY SĄ NA WARMII I MAZURACH?**

Co się dzieje za zamkniętymi drzwiami? Tam, gdzie trudno zajrzeć, a jeszcze trudniej wyjść? **Co wynika z ponad 60 wizytacji w miejscach zamknięcia na terenie województwa warmińsko-mazurskim?**

👉 ZOBACZ FILM o tym, na czym polega ta praca: <https://www.rpo.gov.pl/pl/content/co-jest-krajowy-mechanizm-prewencji>

Przemoc i tortury, okrutne i niehumanitarne traktowanie – choć są zakazane, zdarzają się zwłaszcza tam, gdzie „nikt nie widzi”. Zatem nie tylko w ciemnej ulicy, ale także:

- 👉 w więzieniach i aresztach,
- 👉 w szpitalach psychiatrycznych,
- 👉 w domach pomocy społecznej,
- 👉 w izbach wytrzeźwień.

Te miejsca (jest ich w Polsce 1800) muszą być regularnie (i niespodziewanie) kontrolowane. Wynika to nie tylko z wiedzy i zdrowego rozsądku, ale ze zobowiązań, jakie na cywilizowane kraje nakłada wspólnota międzynarodowa.

Robi to Krajowy Mechanizm Prewencji (KMP) – eksperci (prawnicy, pedagodzy, socjologowie, lekarze oraz eksperci w dziedzinie medycyny) badający sytuację w miejscach, gdzie ludzie przebywają bez swojej woli.

Krajowy Mechanizm Prewencji działa na mocy postanowień Protokołu fakultatywnego do Konwencji ONZ w sprawie zakazu stosowania tortur (OPCAT). Każde państwo-strona Konwencji ma obowiązek utworzyć **Krajowy Mechanizm Prewencji**¹. W Polsce od 2008 zadanie to powierzono Rzecznikowi Praw Obywatelskich.

Krajowy Mechanizm **ZAPOBIEGA**, a nie przyjeżdża karać, gdy jest źle. KMP wskazuje, na co zwracać uwagę, jakie zachowania, sposób postępowania, prowadzi do naruszeń praw człowieka.

KMP podkreśla, że dzięki wizytacjom i raportom z roku na rok w miejscach detencji sytuacja się poprawia. Jednak wiele jeszcze jest do zrobienia – nie tylko jeśli chodzi o warunki bytowe czy regulaminy pobytu.

Często zdarza się, że pracownicy opiekujący się osobami osadzonymi/mieszkańcami nie znają pewnych zasad, albo spotykają się z problemami, które są zbyt trudne – a nie mają do kogo zwrócić się o pomoc.

¹ Polskę obowiązują dwa istotne postanowienia:

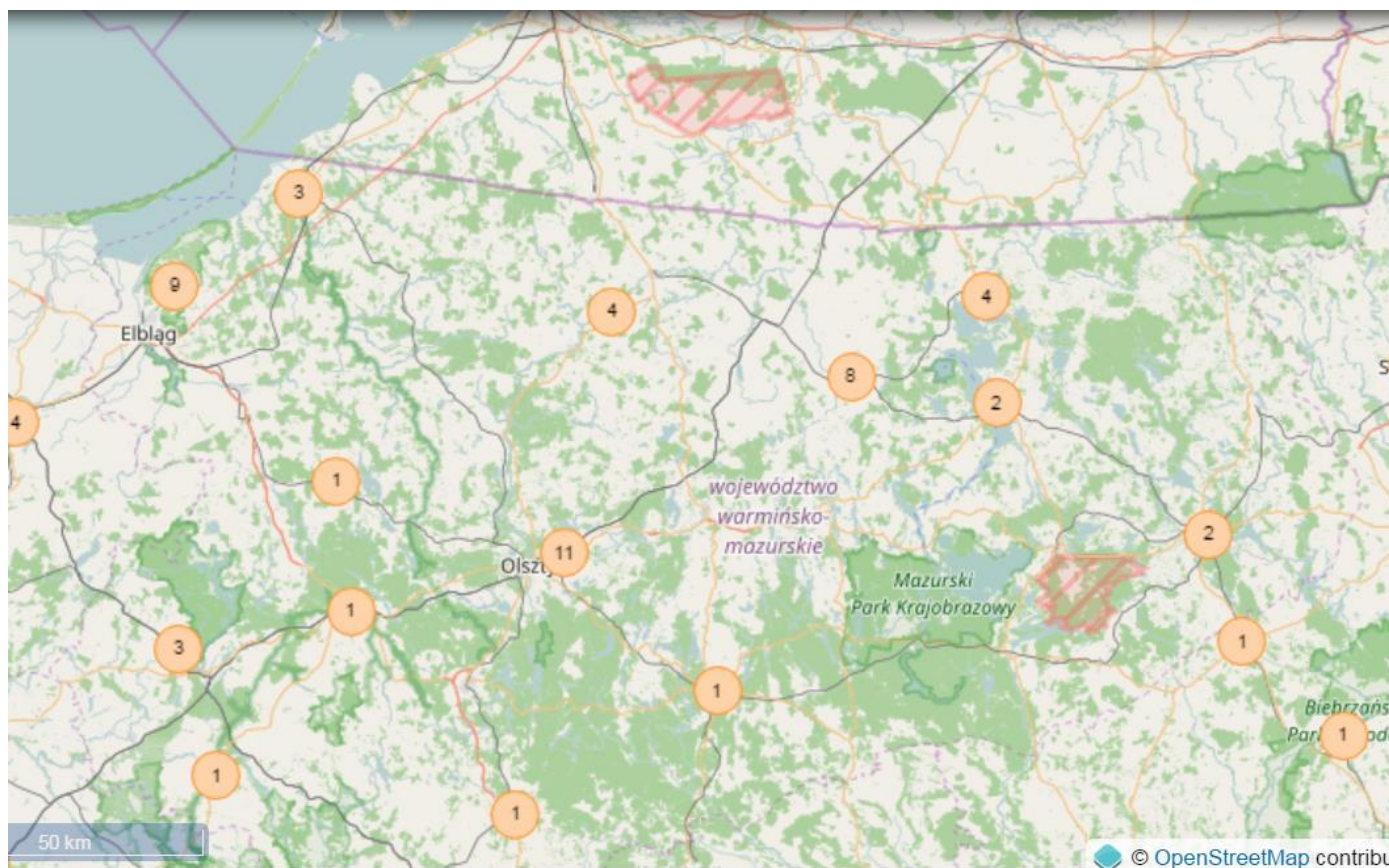
1. Protokół Fakultatywny do Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania, przyjęty przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych w Nowym Jorku w dniu 18 grudnia 2002 r. (Dz. U. Nr 150, poz. 1253).
2. Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności sporządzona w Rzymie dnia 4 listopada 1950 r. (Dz. U. 2010 Nr 90, poz. 587).

Adam Bodnar, który funkcję Rzecznika Praw Obywatelskich pełni od 9 września 2015 r., wprowadził nowy program – spotkań regionalnych z przedstawicielami organizacji pozarządowych i obywatelami. W ciągu roku spotkał się z ludźmi w ponad 40 miejscowościach, notując problemy, z którymi borykają się lokalne społeczności. Wiele z tych spraw zakończyło się konkretnymi działaniami i wystąpieniami do władz z wskazaniem problemu.

Ponieważ metoda ta okazała się skuteczna w wychwytywaniu istotnych problemów, teraz stosuje ją Krajowy Mechanizm Prewencji.

Pierwsze spotkanie odbyło się we wrześniu **w Katowicach**. Potem odwiedziliśmy **Gdańsk** i **Lublin**. Na spotkaniu **w Olsztynie** chcemy usłyszeć przede wszystkim głosy szefów Domów Pomocy Społecznej, szpitali psychiatrycznych, a także aresztów i zakładów karnych. Jakie mają kłopoty? Jak sobie z nimi radzą? Jakie problemy z przestrzeganiem praw człowieka i poszanowaniem godności ludzkiej widzą?

WIZYTACJE KMP OD 2008 R NA WARMII I MAZURACH

Uwaga! Po kliknięciu na mapę przechodzi się na stronę rpo.gov.pl gdzie jest dostępna interaktywna mapa. Mapa jest skalowalna, a w zaznaczonych miejscach można znaleźć konkretne informacje o zaleceniach KMP

JAKIE ZNACZENIE MA KMP ?

W ostatnich czasach coraz więcej jest medialnych informacji o złym traktowaniu mieszkańców domów opieki (Zgierz, Wolica, Trzcianka). Warto więc zwrócić uwagę przede wszystkim na to, że KMP dysponuje narzędziami i wiedzą, jak takim nadużyciom przeciwdziałać. Dlatego praca KMP ma ogromne znaczenie dla budowania lepszego systemu wsparcia dla osób niesamodzielnych i starszych.

KMP na co dzień styka się z takimi problemami:

- ☛ W jakich warunkach może przebywać ktoś, kto sam nie może albo nie jest w stanie opuścić danego miejsca?
- ☛ Czy wolno mu coś kazać/zakazać, i na jakiej podstawie?
- ☛ Co można zrobić, jeśli ta osoba sprawia kłopoty (wiązać????? karać?????)

PROBLEMY UJAWNIONE W DOMACH POMOCY SPOŁECZNEJ W POLSCE

JAK NIE POMYLIC RÓŻNYCH TYPÓW OŚRODKÓW POMOCY?

1. Państwowe – DPS (one są wspierane przez KMP/RPO), podlegają resortowi rodziny.
2. Zakłady Opiekuńczo-Lecznicze – przeznaczone dla osób wymagających stałej opieki lekarskiej.
3. Komercyjne placówki zarejestrowane jako świadczące całodobową opiekę – muszą wykazać się standardami, żeby dostać wpis do rejestru wojewody, media sygnalizują, że mogą tam być kłopoty – RPO chciałby więc tym placówkom (i ich mieszkańcom) pomagać.
4. Komercyjne placówki przyjmujące osoby niesamodzielne – ale będące w istocie pensjonatami, a nawet noclegowniami. Do wielu z nich ludzie niesamodzielni nie powinni trafiać – tymczasem ponieważ jest to po prostu swobodna działalność gospodarcza, nikt ich nie kontroluje. Ale skoro tak, skoro na razie nie ma innych możliwości, to warto ludzi uświadamiać, na co zwracać uwagę - np. kiedy odwiedza się bliskich w pensjonacie czy domu „złotej starości”.

WIZYTACJE KMP W DPS

Do DPS można trafić bez własnej woli (na mocy postanowienia sądu). Niektóre osoby tam mieszkające są ubezwłasnowolnione. KMP wskazuje, jakie praktyki powinny być zmieniane:

- ☛ Mieszkaniec DPS nie może wyjść poza teren placówki. Dotyczy to zwłaszcza osób ubezwłasnowolnionych oraz umieszczonych tam na mocy postanowienia sądu. Opiekunowie boją się o bezpieczeństwo mieszkańców. Ale takie ich traktowanie to przecież bezprawne ograniczanie wolności osobistej. I – jak się okazuje – wiele DPS wymyśliło już sposoby, jak sobie radzić z problemem nie naruszając praw mieszkańców (zaopatrują np. wychodzących w opaski z adresem czy telefonem)
TYMCZASEM KMP zauważył, że w jednej z placówek mieszkańcy chorzy na Alzheimera zamykani byli w swoich pokojach, nie mogli wyjść nawet na korytarz!!!
- ☛ Niezapoznanianie z regulaminem osób ubezwłasnowolnionych i umieszczonych na mocy postanowienia sądu, których stan psychofizyczny umożliwia zrozumienie sensu składanych deklaracji (mamy takie przykłady z woj. warmińsko-mazurskiego).
- ☛ Opiekunami prawnymi osób ubezwłasnowolnionych są pracownicy placówek. Czasami nie ma wyjścia, bo mieszkańiec nie ma na świecie nikogo, kto chciałby występować w jego imieniu. Ale to ma swoje

RZECZNIK PRAW OBYWATELSKICH

konsekwencje: bo jeśli to DPS narusza prawa mieszkańca, to w jaki sposób jego opiekun/pracownik DPS ujmie się za nim przeciwko pracodawcy?

PRZYKŁAD: W jednym z DPS-ów opiekunem prawnym mieszkańca była dyrektorka. Za pieniądze mieszkańca kupiła sprzęt rehabilitacyjny, o którym mieszkaniec nic nie wiedział. Kupiła też materiały budowlane za ponad 2 tys. zł na remont łazienki w pokoju pensjonariusza, choć nie zagwarantowała mu, że w tak wyremontowanym pokoju będzie już zawsze mieszkał.

- ☞ Mieszkańcy są angażowani do opieki nad innymi (zmiana pieluchomajtek, kąpanie).
- ☞ Mieszkańcy są karani: przeniesieniem do innego pokoju, stawianiem do kąta, naganą w obecności współmieszkańców, ograniczeniem swobodnego dysponowania pieniędzmi, pozbawieniem prawa do uczestnictwa w wyjazdach, imprezach i zabawach, odroczeniem wydania papierosów, zakazem kupienia karty do telefonu lub zakupów w sklepiku, zakazem oglądania telewizji, nakazem mycia okien, wykonywaniem prac porządkowych przez okres 7 dni, itd.
- ☞ Życie mieszkańców jest śledzone przez kamery. Nie ma do tego podstaw prawnych.
- ☞ Rzeczy mieszkańców (bagaże, zakupy, listy) są kontrolowane przez pracowników placówki.

DOM POMOCY SPOŁECZNEJ „NIEZAPOMINAJKA” W ELBLĄGU (KOBIECY I MĘŻCZYŹNI PRZEWLEKLE SOMATYCZNIE CHOROZY). ROK 2016

Stwierdzone nieprawidłowości

- 1.** Przy łóżkach pacjentów leżących na stałe nie ma instalacji przyzywowych.
- 2.** Nie wiadomo, czy mieszkańcy ubezwłasnowolnieni, którzy mogą zrozumieć sens zaleceń i postanowień oraz oświadczeń, poznali regulamin i zasady panujące w placówce. W dokumentacji powinny być poświadczony ich podpisami dokumenty – a nie ma.
- 3.** Mieszkańcy nie dowiedzą się, kogo mogą alarmować w razie naruszeń praw człowieka, bo w miejscach ogólnodostępnych dla mieszkańców takich informacji nie ma.

DOM POMOCY SPOŁECZNEJ W GIŻYCKU UL. WARSZAWSKA 31 (OSOBY W PODESZŁYM WIEKU ORAZ PRZEWLEKLE SOMATYCZNIE CHOROZY) ROK 2015

Stwierdzone nieprawidłowości

- 1.** W przypadku dokumentacji kilkorga osób ubezwłasnowolnionych, które umieścili tu opiekunowie prawni, w dokumentacji brakuje postanowienia sądu zezwalającego na to opiekunowi.

BARDZO POWAŻNY PROBLEM dotyczący osób ubezwłasnowolnionych. Opiekun nie ma nad nimi absolutnej władzy. Po ostatnim wyroku Trybunału Konstytucyjnego (z czerwca – wyrok z wniosku RPO i do tego opublikowany) wiadomo, że osoba ubezwłasnowolniona ma prawo wystąpić do sądu o kontrolę zasadności jej umieszczenia w DPS. Może być bowiem tak, że jej stan zdrowia

RZECZNIK PRAW OBYWATELSKICH

się poprawi, albo znajdzie się ktoś, kto zechce się nią opiekować. Jeśli prawny opiekun się nie zgadza na to, by podopieczny opuścił DPS, to o tym, co zrobić, powinien decydować sąd.

2. Znowu – informacje o tym, jakie są prawa i obowiązki mieszkańców, nie są wyeksponowane w miejscach ogólnodostępnych. To wcale nie jest „biurokracja”. Jeśli ludzie nie znają swoich praw i obowiązków, to kto będzie decydował o tym, czy zostały one naruszone?

DOM POMOCY SPOŁECZNEJ **W TOLKMICKU** UL. SZPITALNA 2 (DOROŚLI PRZEWLEKLE SOMATYCZNIE CHOROZY) ROK 2015

Stwierdzone nieprawidłowości

- 1.** *Tu też nie było postanowienia sądu zezwalającego opiekunowi prawnemu na umieszczenie ubezwłasnowolnionego w dps w części przanalizowanych akt mieszkańców,*
- 2.** *Brak wyeksponowania praw i obowiązków mieszkańców w miejscach ogólnodostępnych*
- 3.** *Umieszczenie przycisków instalacji przyzywowej poza zasięgiem mieszkańców leżących*
- 4.** *Żeby zapewnić konsultację psychiatryczną, trzeba mieszkańców wozić do innej miejscowości. To bardzo duże utrudnienie. Poza tym dobrze by było, by w palcówce pracował psycholog*

DOM POMOCY SPOŁECZNEJ **W WĘGORZEWIE** UL. 11 LISTOPADA 12. PONOWNA KONTROLA W 2015 R. -PO WIZYTACJI W 2013 R., (DOROŚLI MĘŻCZYŹNI Z NIEPEŁNOSPRAWNOŚCIĄ INTELEKTUALNĄ)

Stwierdzone nieprawidłowości:

- 1.** *Mieszkańcy są angażowani do czynności pielęgnacyjnych innych współmieszkańców*
- 2.** *Informacje o prawach i obowiązkach nie są dostosowane do zdolności poznawczych osób z niepełnosprawnością intelektualną*
- 3.** *Cztery nieobsadzone etaty (brakuje opiekunów dla mieszkańców!)*

TRAKTOWANIE PACJENTÓW W SZPITALACH PSYCHIATRYCZNYCH W POLSCE

KMP zajmuje się też prawami osób umieszczonych w szpitalach psychiatrycznych.

Zła organizacja pracy placówki czy złe nawyki personelu mogą prowadzić do łamania praw pacjentów.

W dokumentacji jednego ze szpitali pracownicy KMP znaleźli wpis, z którego wynika, że pracownik firmy ochroniarskiej zatrudnianej przez szpital uderzył pacjenta w twarz, a kadra szpitala nie wszczęła żadnych formalnych działań (!).

Inne niewłaściwe praktyki:

- 👉 badania prowadzone na salach chorych, a konsultacje psychologiczne odbywają się w obecności sekretarki, kamery rejestrują obraz także z tych miejsc, gdzie pacjenci się rozbierają czy też załatwiają czynności fizjologiczne;
- 👉 pacjenci dostają zakazy (mimo braku podstaw prawnych) np. wyjść do kawiarni szpitalnej, i nakaz sprzątnięcia za salowe w sali obserwacyjnej;
- 👉 pacjenci są unieruchamiani pasami w taki sposób, że widzą to inni (np. w salach ogólnych, na korytarzach, a nawet na stołówce, niejednokrotnie bez zasłaniania ich parawanami, nawet podczas wykonywania czynności higienicznych). Tymczasem przymus bezpośredni w postaci unieruchomienia zasadniczo powinien być stosowany w pomieszczeniu jednoosobowym;
- 👉 konieczny czasem przymus bezpośredni wobec chorych stosowany jest wbrew zasadom: pacjenci nie są częściowo uwalniani z pasów po upływie 4 godzin, nie są zwalniani do łazienki (a kiedy o to proszą, dostają kaczkę albo zakłada się im pieluchomajtki), w unieruchamianiu biorą udział inni pacjenci (a nie pracownik szpitala), nie sprawdza się stanu unieruchomionego pacjenta;
- 👉 chorzy muszą cały dzień chodzić w piżamach;
- 👉 połowa wizytowanych w 2015 r. szpitali nie miała odpowiednich warunków bytowych, problem dotyczył nadmiernego zagęszczenia sal. **W niektórych szpitalach w jednej sali przebywało nawet 9-10 osób** jednocześnie. Są to osoby w różnym stanie psychicznym, a niektóre z nich są w szpitalu wiele lat. Ci, dla których nie starcza miejsc na sali, lokowani są na korytarzach czy w świetlicy.

RZECZNIK PRAW OBYWATELSKICH

POSTĘPOWANIE Z OSOBAMI Z NIEPEŁNOSPRAWNOŚCIAMI (FIZYCZNĄ, WZROKOWĄ, SŁUCHOWĄ) W ZAKŁADACH KARNYCH I ARESZTACH ŚLED CZYCH

Na problem dostosowania tych placówek dla osób z niepełnosprawnościami przedstawiciele Krajowego Mechanizmu Prewencji zwracają uwagę od kilku lat.

W 2015 r. ponad połowa przeprowadzonych wizytacji miała na celu sprawdzenie stanu dostosowania miejsc detencji do potrzeb osób z niepełnosprawnościami. Zgodnie z „Konwencją o prawach osób niepełnosprawnych”, ratyfikowaną przez Polskę w 2012 r., osobom z niepełnosprawnościami należy umożliwić niezależne, samodzielne życie i pełny udział we wszystkich jego sferach. Tymczasem choć niektóre areszty śledcze i zakłady karne mają już pewne udogodnienia (np. uchwyty w toaletach), to i tak w dużej mierze nie znoszą barier architektonicznych. **Ten problem dotyczy też województwa warmińsko-mazurskiego**

W efekcie osoby z niepełnosprawnością mają bardzo ograniczone możliwości funkcjonowania i są uzależnione od innych. Większość czasu spędzają w celach, bo wyjście na spacer, do świetlicy lub kaplicy jest w zasadzie niemożliwe. Również personel jednostek penitencjarnych nie jest przygotowany do pracy z takimi osobami, ponieważ nie wie, jakie są specjalne potrzeby osób z niepełnosprawnościami.

Dostrzegając ten problem RPO wskazywał Dyrektorowi Generalnemu Służby Więziennej na konieczność przeprowadzenia odpowiednich szkoleń kadry penitencjarnej, ustalenia sposobu przeprowadzania kontroli osobistych osób z niepełnosprawnościami, ewakuacji więźniów z jednostek penitencjarnych w czasie zagrożenia. W efekcie we wrześniu 2015 r. odbyły się pierwsze szkolenia w tym zakresie funkcjonariuszy Aresztu Śledczego na Białoleęce. W roku 2015 przeprowadzono w całej Polsce 10 tego typu szkoleń.

PRZYKŁADY Z WOJEWÓDZTWA WARMIŃSKO-MAZURSKIEGO

2016

ARESZT ŚLED CZY ELBLĄG

Stwierdzone nieprawidłowości

- ✘ Brak dostosowania do potrzeb osób z niepełnosprawnościami (pomimo że jest miejscem wyznaczonym dla tymczasowo aresztowanych i skazanych poruszających się na wózkach inwalidzkich).
- ✘ Brak funkcji maskowania sfer intymnych w kamerze zainstalowanej w kącie sanitarnym więźnia umieszczonego w celi monitorowanej,
- ✘ Nieosłonięty kącik sanitarny w celi izolacyjnej,
- ✘ Zasada transportowania osadzonych poza jednostkę w odzieży więziennej,
- ✘ Brak możliwości wynoszenia przez osadzonych zimnych napojów na place spacerowe w porze letniej,

Mocne strony:

- Przenośne suszarki na pranie w celach mieszkalnych,
- Udostępnianie broszur dot. mediacji w postępowaniu karnym w celach dla tymczasowo aresztowanych.

2015

POLICYJNA IZBA DZIECKA W OLSZTYNIE

Stwierdzone nieprawidłowości:

- ✘ Zasada odbierania prywatnej odzieży dzieciom przebywającym w Izbie,
- ✘ Realizacja widzeń z dziećmi w obecności funkcjonariusza Policji,
- ✘ Brak biustonoszy zastępczych dla dziewcząt,
- ✘ Zakaz korzystania z boiska w związku z ucieczką dziecka z jego terenu,
- ✘ Brak dostosowania pomieszczeń Izby do potrzeb osób z niepełnosprawnościami.

POGOTOWIE SOCJALNE W ELBLĄGU (Z IZBĄ WYTRZEŻWIENÍ)

Stwierdzone nieprawidłowości

- ✘ Przymusowe oddawanie odzieży
- ✘ Dokonywanie zmiany odzieży przez osoby przyjmowane do Izby w szatni objętej monitoringiem / brak stosowania parawanu na czas rozbierania
- ✘ Brak odzieży zastępczej (osoby przyjmowane pozostają w samej bieliźnie)
- ✘ Brak całodobowej obsady lekarskiej
- ✘ Warunki bytowe wymagające remontu (brak toalety dla kobiet, niesprawna instalacja przyzywowa w niektórych pokojach)
- ✘ Brak dostosowania pomieszczeń Izby do potrzeb osób z niepełnosprawnością
- ✘ Stosowanie unieruchamiania osób wymagających zastosowania takiego środka w salach ogólnych
- ✘ Przeteterminowane leki w apteczce

POMIESZCZENIE DLA OSÓB ZATRZYMANCYH ŻANDARMERII WOJSKOWEJ W ELBLĄGU

Stwierdzone nieprawidłowości

- ✘ Stosowanie oświetlenia pomieszczeń dla zatrzymanych w porze nocnej

Mocne strony:

W chwili zatrzymania każda osoba może zawiadomić swoich bliskich o tym fakcie. Osobom osadzonym udostępniany jest telefon służbowy, przy pomocy którego mogą samodzielnie skontaktować się z rodziną lub adwokatem.